Eduskunnan sivistys- ja tiedejaosto
Valiokuntakanslian sihteeri Kaisa Iso-Sipilä

**VIITE: Asiantuntijalausunto liittyen VNS 6/2018 vp Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta, 15.1.2019 sähköpostilla saatu asiantuntijalausuntopyyntö**

**1. Miten kuntanne edistää kuntalaisten liikuntamahdollisuuksia?**

Oulun kaupunkistrategiassa on linjattu, että **hyvinvointi kuuluu kaikille.** Kannustamme aktiiviseen ja liikunnalliseen elämäntapaan ja löydämme mahdollisuuksia **hyvinvointiaktiivisuudesta**. Oulun kaupungin liikuntapalvelujen keskeisenä tavoitteena on edistää terveysliikuntaa ja hyvinvointiaktiivisuutta siten, että liikuntapalvelut ovat kuntalaisten käytettävissä **iästä, sukupuolesta, varallisuudesta, taidoista tai liikunta-aktiivisuudesta riippumatta.**

Oulussa liikuntaa ja hyvinvointiaktiivisuutta pyritään edistämään mm. **LiikkuvaOulu**- kokonaisuuden alla. Tämä kokonaisvaltainen liikunnan järjestämisen konsepti lisää poikkitoiminnallista yhteistyötä kaupungin eri vastuualueiden välillä ja rajoja rikkoen pyrkii edistämään kuntalaisten liikuntaa hallintorajoista riippumatta sekä lisäämään yhteisöllisyyden kasvua. Esimerkiksi perheille järjestetään monenlaista toimintaa, kuten **Kuperkeikka-perheliikuntaa** eri puolilla Oulua, jolla edistetään perheiden yhdessä liikkumista ja yhteisöllisyyttä. Samoin maksuttomilla **perheliikuntakerhoilla** ja eri puolilla Oulua järjestettävillä **perheliikuntatapahtumilla** pyritään lisäämään perheiden yhdessä liikkumista ja yhteisöllisyyttä. Näillä toimenpiteillä pyritään vahvistamaan liikunnallisen elämäntavan rakentumista jo varhaislapsuudessa.

Perusopetuksessa **Liikkuva koulu** ja varhaiskasvatuksessa **Liikkuva varhaiskasvatus** -toimintamallien avulla pyritään lasten ja nuorten liikunnan lisäämiseen ja päivän liikunnallistamiseen. Nuorille (13-19 -vuotiaille) järjestetään ns. **Action-toimintaa** eri puolilla kaupunkia joka arkipäivä. Action on maksutonta ja ohjattua liikuntatoimintaa, jonka piiriin pyritään saamaan erityisesti niitä nuoria, jotka eivät harrasta liikuntaa seuratoiminnan piirissä. Nuoremmille, alaluokkien oppilaille, järjestetään ns. **Junioraction** -toimintaa sekä erilaisia liikunnallisia kerhoja. Nuorille on tarjolla myös **nuorten liikuntaneuvontaa**, jossa hyödynnetään myös sosiaalisen median mahdollisuuksia. Liikuntapaikkojen houkuttelevuutta on lisännyt mm. koulujen lomaviikoilla toteutetut vapaat ja maksuttomat liikuntavuorot mm. jalkapallohallilla ja tekojääkentällä. Esimerkiksi perinteisesti Oulussa syyslomaviikolla järjestetään lapsille ja nuorille suunnattu iso X–ON tapahtuma, jossa nuoret pääsevät kokeilemaan erilaisia liikuntalajeja ja -muotoja. Osallistujamäärä tapahtumassa on ollut noin 10 000 henkilöä. Yhteistyössä Puolustusvoimien kanssa kutsuntaikäisille Oulussa on toteutettu kuntomittauksia, neuvontaa ja elintapaohjausta sitä tarvitseville.

Oulussa on toimiva **liikuntaneuvontamalli,** joka on ollut käytössä jo 20 vuoden ajan. Tavoitteena on ollut kehittää kuntalaisia hyvin palvelevia palveluketjuja yhteistyössä liikuntapalvelujen ja sosiaali- ja terveyspalvelujen kanssa. Myös kuntalaisille suunnatuilla matalan kynnyksen **terveyskuntomittauksilla** kuntalaiset saavat tietoa omasta terveyskunnostaan ja vinkkejä oman

Oulun kaupungin kirjaamo
Sivistys- ja kulttuuripalvelut | Liikuntapalvelut
Postiosoite: PL 71, 90015 Oulun kaupunki
Puhelin: 08 558 410 (vaihde)
Y-tunnus: 0187690-1 | www.ouka.fi

kunnon kohottamiseen. Työikäisten osalta liikuntapalvelut tarjoaa erilaisia terveysliikunnan **ohjattuja liikuntaryhmiä ja intensiivikursseja**. Ohjattua liikuntatoimintaa järjestetään kohdennetusti myös esimerkiksi mielenterveyskuntoutujille ja maahanmuuttajille. Yhteistyötä tehdään kuntouttavan työtoiminnan kanssa ja Oulussa on käytössä heille ns. **liikuntapassi** oman työkykyisyyden edistämiseksi. Näillä toimenpiteillä on ollut myös merkittävää vaikutusta sosiaalisen kanssakäymisen ja yhteisöllisyyden lisääntymiseen.

Ikääntyneille Oulussa on tarjolla **Seniorikortti 65+** -palvelukonsepti, joka oikeuttaa 40 euron vuosimaksulla rajattomaan liikuntapalvelujen käyttöön päiväsaikaan. Seniorikortin suosio on ollut vuosi vuodelta kasvavaa. Myös yli **65-vuotiaiden ryhmien päivävuorot** ovat **maksuttomia.** Oulussa toimii **KunnonLähde -toimintamalli**, joka perustuu ikääntyneiden vertaisohjaajatoimintaan. Tällä hetkellä vertaisohjaajia on 64, jotka ohjaavat 58 eri ryhmää. Lisäksi ikääntyneille on tarjolla kaupungin liikuntapalvelujen toteuttamia **ohjattuja liikuntaryhmiä** sekä kohdennettuja ryhmiä, jotka toteutetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveyspalvelujen kotipalvelujen kanssa. Liikuntapalveluilla on keskeinen merkitys ikäihmisten yhteisöllisyyden ylläpitäjänä ja vahvistajana.

Oulu on profiloitunut **tasa-arvoista liikuntakulttuuria** edistäväksi liikuntakaupungiksi. Tämä tasa-arvoisuus näkyy myös erityistä tukea tarvitsevien liikunnan eli **soveltavan liikunnan** edistämisessä. Erityistä tukea tarvitsevin liikunnan osalta järjestetään ohjattuja liikuntaryhmiä, tapahtumia, välinelainausta. Erityisliikunnan osalta tehdään myös laajaa verkostoyhteistyötä eri järjestöjen ja liikuntaseurojen kanssa.

Oulussa on matalan kynnyksen liikunnan edellytyksiä kohennettu mm. **yhteistyössä kirjastojen ja asukastupien kanssa**. Kirjastoissa on lainattavissa maksutta erilaisia liikuntavälineitä, kuten kävelysauvoja, lumikenkiä, gymstickejä, kahvakuulia jne. Lisäksi asukastuvilla on lainattavissa liikuntavälinekasseja, joissa on erilaisia pihapelejä ja muita liikuntavälineitä, joilla pyritään lisäämään liikunnan kautta yhteisöllisyyden vahvistumista asuinalueilla. Oulussa kuntalaisten aktivoimiseksi on toteutettu myös erilaisia **liikuntakampanjoita**, kuten työttömien liikuntakampanjoita, kesäkortti-kampanjoita ja oululaisten terveysliikuntaa lisääviä kampanjoita (Koko Oulu askeltaa-kampanja). Yhteisöllisyyden rakentamista liikunnassa ja urheilussa on myös kilpa- ja huippu-urheilun synnyttämä yhteisöllisyys. Oulussa on **noin 250 liikunta- ja urheiluseuraa,** jotka oman toimintansa kautta aktivoivat ja liikuttavat kuntalaisia.

Aktiivisen elämäntavan ja arkiliikunnan lisäämiselle sekä erityisesti istumisen vähentämiselle on yhteiskunnassamme suuri tarve. Tämä onnistuu kaikilla toimialoilla niin varhaiskasvatuksessa, kouluissa, lukioissa, työpaikoilla ja myös kaavoituksessa, yhdyskuntasuunnittelussa, joukkoliikenteessä, hyvinvointipalveluissa jne. Eli aktiivisen elämäntavan edistäminen ei ole vain liikunnan toimialan asia vaan kuuluu kaikille. Siksi **kunnan poikkitoiminnallisen työn sujuvuus** on olennaista kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden lisäämisessä.

**Sähköistä asiointia** ja digitalisaatiota hyödyntämällä pyritään kuntalaisille tarjoamaan nopeaa ja miellyttävää asiointikokemusta liikuntapaikoilla ja tehdä niistä näin houkuttelevampia ja helposti saavutettavia. **Liikuntapaikkojen varausjärjestelmän** kautta kaikkien kuntalaisten nähtävillä on reaaliaikainen varaustilanne liikuntapaikoittain. Oulussa **reaaliaikaisen kunnossapidon seurantajärjestelmän** kautta kuntalaiset pystyvät seuraamaan latujen ja kenttien kunnossapitoa. **Sähköinen kulunvalvonta** on käytössä monissa liikuntalaitoksissa ja **sähköisen ilmoittautumisjärjestelmän** kautta hoituu erilaisiin uimakouluihin, liikuntaryhmiin ja -kursseihin ilmoittautuminen. Myös **viestinnällä** ja sen monikanavaisella hyödyntämisellä ja erilaisilla

**markkinointikampanjoilla** pyritään saamaan kaikenikäisille kuntalaisille tietoa kunnan liikuntamahdollisuuksista.

Myös **kävely- ja pyöräilyväylillä** on keskeinen merkitys kansalaisten lähiliikuntapaikkoina, kuten myös leikkipuistoilla ja **luontoliikunnalla** sen kaikissa muodoissaan. Arkiliikunnan edistämisellä ja liikuntaan mahdollistavan **yhdyskuntasuunnittelun** avulla voidaan mahdollistaa aktiivisen elämäntavan toteutumista lähellä omaa elinympäristöä kaikille kuntalaisille.

**2. Mitä kuntanne tekee mm. vähiten liikkuvien, syrjäytyneiden ja vanhusten fyysisen aktiivisuuden ja liikunnallisuuden parantamiseksi?**

Haasteena kuntasektorilla on tavoittaa ne henkilöt, jotka eivät liiku terveytensä kannalta riittävästi ja jotka hyötyisivät siitä eniten. Tässä työssä tarvitaan kunnassa poikkisektoriaalista yhteistyötä. Oulussa on pyritty kehittämään sellaisia toimintamalleja ja -konsepteja, joilla pystystään vastaamaan ko. kohderyhmien tarpeisiin. Erityisesti ns. matalan kynnyksen liikuntaryhmät toimivat hyvin tältä osin. Erityisesti liikuntaneuvonnan ja sosiaali- ja terveyspalvelujen kanssa tehtävän yhteistyön kautta saavutetaan vähän liikkuvia ja heitä voidaan kohdennetusti ohjata liikuntapalvelujen piiriin.

Syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden liikuntaan aktivoimisen osalta Oulussa liikuntapalvelut on tehnyt yhteistyötä mm. työllisyyspalvelujen ja maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Oulussa on käytössä mm. kuntouttavan työtoiminnan piirissä oleville liikuntapassi oman työkykyisyyden kohentamiseksi. Lisäksi heille tarjotaan ohjattuja liikuntaryhmiä ja liikuntaneuvontaa. Joka vuosi järjestetään myös työttömien liikuntakampanja, jolla pyritään edistämään työttömien työ- ja toimintakykyä. Maahanmuuttajille on järjestetty sekä kohdennettuja liikuntapalveluja, mutta myös integroiden.

Ikääntyneille Oulussa on tarjolla Seniorikortti 65+ -palvelukonsepti, joka oikeuttaa 40 euron vuosimaksulla rajattomaan liikuntapalvelujen käyttöön päiväsaikaan. Seniorikortin suosio on ollut vuosi vuodelta kasvavaa. Myös yli 65-vuotiaiden ryhmien päivävuorot ovat maksuttomia. Oulussa toimii KunnonLähde -toimintamalli, joka perustuu ikääntyneiden vertaisohjaajatoimintaan. Tällä hetkellä vertaisohjaajia on 64, jotka ohjaavat 58 eri ryhmää. Lisäksi ikääntyneille on tarjolla kaupungin liikuntapalvelujen toteuttamia ohjattuja liikuntaryhmiä sekä kohdennettuja ryhmiä, jotka toteutetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveyspalvelujen kotipalvelujen kanssa.

Oulussa on käytössä liikunta-avustajakortti vammaisen tai pitkäaikaissairaan liikunnan tukemiseksi ja avustajakortti mahdollistaa avustajan maksuttoman sisäänpääsyn liikuntapaikoilla. Oulussa tehdään myös yhteistyötä kuntoutuspalvelujen, perhepalvelujen ja lastensuojelun kanssa niiden lasten ja perheiden liikuntaan tukemisessa, joilla on siihen erityistä tarvetta.

Liikuntapalvelut edistää esteettömyyden toteutumista, ei vain fyysisen esteettömyyden näkökulmasta, vaan myös laajemminkin. Hinnoittelupolitiikan kautta pyritään siihen, että liikuntapalvelut olisivat taloudellisesta näkökulmasta kaikkien kuntalaisten saavutettavissa.

**3. Miten kunnassanne tuetaan vähävaraisten lasten harrastus- ja liikuntamahdollisuuksia?**

Yksi keskeinen Oulun vetovoimatekijä liikunnan osa-alueella on, että Oulussa kaikki alle 18-vuotiaiden ryhmien harjoitus- ja kilpailuvuorot kaupungin hallinnoimissa liikuntapaikoissa ovat maksuttomia. Tämä maksuttomuus koskee kaikkia liikunta- ja urheiluseuroja ja myös muita oululaisten muodostamia toiminnallisia ryhmiä (ns. höntsäryhmät myös). Ilmaiskäytön piiriin kuuluvat myös Oulun kaupungin päiväkodit, koulut, oppilaitokset sekä oululaiset yksityiset päiväkodit, perhepäivähoitajien lapsiryhmät ja peruskouluun ja lukioon rinnastettavat Oulun koulut. Tavoitteena tällä maksuttomuudella on, että lasten ja nuorten liikunnan harratusmaksut pysyisivät ainakin tilavuokrien osalta edullisina.

Liikuntapalvelut järjestää maksutonta toimintaa ja ryhmiä, jotta kaikki kuntalaiset pystyisivät niihin varallisuudesta riippumatta osallistumaan. Nuorille (13-19 -vuotiaille) järjestetään ns. Action-toimintaa eri puolilla kaupunkia joka arkipäivä. Action on maksutonta ja ohjattua liikuntatoimintaa, jonka piiriin pyritään saamaan erityisesti niitä nuoria, jotka eivät harrasta liikuntaa seuratoiminnan piirissä. Nuoremmille, alaluokkien oppilaille, järjestetään ns. Junioraction toimintaa sekä erilaisia liikunnallisia kerhoja. Koulujen lomaviikoilla toteutetaan vapaita ja maksuttomia liikuntavuoroja liikuntapaikoilla ja erilaisia tapahtumia. Myös maksuttomia perheliikuntaryhmiä ja perheliikuntatapahtumia järjestetään eri puolilla kaupunkia. Lisäksi järjestetään maksuttomia hiihtokouluja ja alueellisia luistelukouluja.

Oulussa vähävaraisten liikunnan harrastamista tuetaan myös välinelainauksen muodossa. Liikuntapalveluilla on mahdollisuus lainata koulujen liikunnanopetukseen suksia, sauvoja ja monoja hiihtourheiluun eikä näin ollen perheiden tarvitse niitä hankkia itse. Lisäksi kaupungissa toimii erillinen liikuntavälinlainaamo, josta voi maksutta laitata erilaisia liikuntavälineitä. Kaupungilla on myös lainattavissa erilaisia erityisliikunnan liikuntavälineitä erityistä tukea tarvitsevien liikunnan tueksi.

**4. Liikuntatoimen ja liikuntapaikkarakentamisen rahoitus, resurssien riittävyys sekä mahdolliset kehittämistarpeet?**

Liikuntapaikkojen rakentaminen Oulussa perustuu suunnitelmallisuuteen ja pitkäjänteisyyteen. Oulussa on hyväksytty liikuntapaikkojen 10-vuotissuunnitelma (Liikuntapaikkarakentaminen Oulussa 2018-2027). Uusien liikuntapaikkojen suunnittelussa hyödynnetään myös lajien harrastajien näkemyksiä ja kuntalaisten osallisuutta.

Liikuntapaikkojen laatu- ja hoitoluokitukset perustuvat taas liikuntapalveluverkkosuunnitelmaan, jota päivitetään tarvittaessa ja toimintaympäristön muuttuessa. Oulussa on laadittu myös kriteerit ja säännöt yksityisen liikuntapaikkarakentamisen tukemiseksi.

Oulun kaupungin liikuntapalvelut on tehnyt yhteistyötä Oulun yliopiston kanssa ja esimerkiksi liikuntapalvelujen toimeksiannosta on selvittänyt liikuntapaikkojen saavutettavuutta kehittämisen ja liikuntapaikkarakentamisen pohjaksi. Selvityksen mukaan Oulun keskeiset liikuntalaitokset ovat hyvin saavutettavissa niin autolla, julkisilla liikennevälineillä, pyörällä ja kävellen. Liikuntapaikkojen

houkuttelevuuden ja asiakaslähtöisyyden varmistamiseksi olemme suunnittelussa hyödyntäneet eri käyttäjäryhmien mielipiteitä ja ottaneet esimerkiksi nuoret mukaan skeittipaikkojen suunnitteluprosesseihin.

Liikuntakulttuurin muutos näkyy myös monin eri tavoin esimerkiksi kasvavana lajikirjona ja ns. uusien lajien nousuna. Esimerkiksi nuoret harrastavat entistä enemmän liikunta- ja nuorisokulttuurin välimaastossa olevia lajeja organisoitumattoman liikuntatoiminnan ulkopuolella. Kuitenkin kunnan tulisi pystyä tarjoamaan liikuntatiloja ja liikunnan olosuhteita myös näiden lajien harrastamiseen (esim. skeittaus, skoottaus, dirt, bmx, parkour jne.).

Arkiliikunnan, terveysliikunnan, perheliikunnan ja lasten ja nuorten liikunnan näkökulmasta lähellä kotia olevien lähiliikuntapaikkojen merkitys on keskeinen. Lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan päivittäiseen liikuntaan tarkoitettua, laajoja käyttäjäryhmiä palvelevaa, pääsääntöisesti vapaassa ja maksuttomassa käytössä olevaa ulkoliikuntapaikkaa, joka sijaitsee asuinalueella käyttäjiensä helposti ja turvallisesti saavutettavassa paikassa. Lähiliikuntapaikan tavoitteena korostuvat aina lähiliikuntapaikan liikunnallinen monikäyttöisyys, ympärivuotisuus sekä viihtyisyys. Liikuntapoliittisessa selonteossa lähiliikuntapaikkojen tarkastelu ja niiden merkitys oli jäänyt suppealle tarkastelulle. Ne ovat kuitenkin eri-ikäisten kansalaisten liikunta-aktiivisuuden kannalta keskeisiä liikuntapaikkoja ja ne tukevat eritoten myös ilmastonmuutoksen ehkäisemistä, kun liikunta tapahtuu lähellä. Lähiliikuntapaikat ja niiden merkitys liikunnallisen elämäntavan edistämisessä ovat keskeisiä. Oulussa on vasta hyväksytty myös poikkihallinnollinen lähiliikuntapaikkaohjelma.

Kunnallinen liikuntapolitiikka tarvitsee edelleen resursointia myös valtion taholta, koska normiohjauksen rinnalla valtionosuus- ja valtionavustusjärjestelmä edistävät kunnissa liikuntakulttuurin kehittämistä. Erityisesti rakentamiskustannuksiltaan korkeiden, laajoja käyttäjäryhmiä palvelevien liikuntapaikkojen toteuttaminen kunnissa on todennäköisempää, mikäli niihin on saatavilla valtionapua.

Tiedolla johtaminen on tärkeää kunnallisessa liikuntapolitiikassa. Erityisesti liikuntatieteisiin, käyttäytymistieteisiin ja yhdyskuntasuunnitteluun liittyvät tutkimukset mahdollistavat kunnallisen päätöksenteon perustumisen tutkittuun tietoon.

**5. Maakuntauudistuksen vaikutukset kuntatason toimintaan ja resursseihin?**

Liikunnan peruspalveluluonteisen edistämisen lähtökohtana kunnissa on toimialarajat ylittävä strateginen ajattelu, poikkitoiminnalliset toimintamallit ja laajat kumppanuudet. Liikunnalla edistetään hyvinvointia, aktiivisuutta, kilpailukykyä, yhteisöllisyyttä, vetovoimaa ja kasvua. Liikunnan tulisi siten sisältyä kunnissa kaiken tasoiseen strategiseen ajatteluun. Liikunta-alan asiantuntemusta peruskunnissa edustaa kunnan liikuntapalvelut. Liikuntapalveluiden asiantuntija- ja koordinointiroolia on luontevaa jatkossa vahvistaa entisestään, jolla voidaan turvata myös ns. yhdyspintojen toimiva sujuminen mahdollisen maakunta- ja soteuudistuksen toteutuessa.

Tuleva maakuntauudistus ja sen mukanaan tuomat muutokset rahoituksessa, organisaatiorakenteissa ja kunnan tehtävissä vaikuttavat auttamattomasti kunnan rooliin ja asemaan. Kuntien haasteena on yhä niukkenevat resurssit. Uudistus väistämättä haastaa kunnan tavat toimia. Muutokset edellyttävät yhä vahvempaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä ja innovatiivisia toimintamalleja hyvinvoinnin edistämistyöhön. Yhteisiä resursseja tulee pystyä

käyttämään ja hyödyntämään tehokkaammin eri toimijoiden kesken. Tarvittaessa myös rakenteita tulee uudistaa ja muodostaa uudenlaisia kumppanuuksia. Uudet ideat ovat mahdollisia usein ilman lisäresursointia. Toimintakulttuurinkin tulee olla kokeiluihin rohkaisevaa ja riskinottoakin sallivaa.

Kunnilla on jatkossakin vastuu kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä ja liikunnan edistämisessä päävastuu säilyy kunnilla. Valmistelussa tulee varmistaa, että jatkossa toimivat ja saumattomat palveluketjut mahdollistuvat kuntalaisen parhaaksi (esim. liikuntaneuvonta). Riskinä on, että rakennemuutos rikkoo toimivat verkostot ja hyvät toimintatavat. Esimerkiksi tilojen yhteiskäyttö kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyön näkökulmasta tulisi pystyä toteuttamaan ja sitä tulisi edelleen kehittää.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuuluu kaikille toimialoille. Tästä johtuen usein myös vastuun- ja tehtävänjako voi olla epäselvää ja vaikeaa. Kunnan sisällä tulisi tarkastella toimintoja niin, että vältettäisiin päällekkäisyyttä ja näin resurssit pystyttäisiin kohdentamaan optimaalisella ja vaikuttavuuden näkökulmasta parhaalla mahdollisella tavalla. Tuleva maakuntauudistus ei helpota tätä ongelmaa. Siksi olisikin erityisen tärkeää käydä läpi myös kunnan ja maakunnan väliset yhdyspinnat ja sopia tavoitteista, tehtävien ja vastuiden jaosta terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyössä kuitenkin niin, että vältetään liiallista sektori- tai siilomaista ajattelua.

Niina Epäilys, LitM, KTM, KL
liikuntajohtaja
Oulun kaupunki